

DE KATHOLIEKE DIALOOGSCHOOL

Een pedagogisch project

Op ons congres 'Eigentijds tegendraads' van 2 juni heeft de katholieke dialoogschool definitief het broednest van de universiteit verlaten en slaat ze haar vleugels uit over heel Vlaanderen. Het jong is de eerste keer door de media nogal 'brutaal uit het nest geworpen', maar het heeft sterke vleugels, een wendbaar lichaam en een scherpe blik op de toekomst.

Aan de universiteit hebben we onderzocht hoe het theoretische concept van de katholieke dialoogschool geïmplementeerd kan worden in de Vlaamse katholieke scholen. Dezelfde beweging van theorie naar praktijk hebben we jaren geleden al in Australië gemaakt, waar het concept van de katholieke dialoogschool het eerst ontwikkeld werd. De katholieke dialoogschool is een nieuwe manier om werk te maken van de katholieke identiteit van de school, een perspectief waartoe alle katholieke scholen uitgenodigd worden. We zijn ons daarbij bewust van welke cruciale rol alle actoren binnen het katholiek onderwijs (pedagogisch begeleiders, nascholers, bestuurders, leidinggevenden, leraren, opvoeders ...) vervullen om het project van de katholieke dialoogschool in veel verschillende contexten waar te maken.

Pedagogie van de dialoog

Een katholieke dialoogschool kiest radicaal voor een pedagogie van de dialoog. Aan de basis van die pedagogie ligt de belijdenis van een inclusieve vorm van Liefde. Een katholieke dialoogschool gelooft dat het christelijk verhaal de sterkst denkbare uitnodiging biedt om vorm te geven aan een wereld van verbondenheid, van eenheid in diversiteit. In dat christelijk verhaal staat onvoorwaardelijke liefde centraal, die soms zelfs het kruis met zich meebrengt. Die liefde is zo radicaal en geeft zo veel vrijheid dat ze zelfs aanvaardt en erkent dat ook mensen in andere religies en levensbeschouwingen die liefde op het spoor kunnen komen, al zijn die uitdrukkingvormen vanuit een christelijk perspectief niet altijd volledig te begrijpen.

De katholieke dialoogschool plaatst dialoog voorop in haar pedagogisch handelen. Dialoog staat hier niet voor een 'gezellige babbel', een vrijblijvend uitwisselen van ideeën, zonder appel of betrokkenheid, zonder risico's of verantwoordelijkheid voor de verantwoordelijkheid van de ander. De dialoog in de katholieke dialoogschool vindt plaats op verschillende niveaus tegelijk. Doorheen de onderlinge dialoog tussen de schoolleden en de dialoog met de hedendaagse context treedt men in dialoog met de katholieke

geloofstraditie en met de levende God die voor christenen door die traditie bemiddeld wordt alsook met anderschristelijke, seculiere en andersreligieuze visies op mens en wereld. Doorheen dat alles treedt men ook in dialoog met zichzelf, wordt men opgeroepen tot authenticiteit, gestimuleerd in de persoonlijke groei en aangespoord tot zorg voor de samenleving en de schepping. 'Dialoog' in de katholieke dialoogschool heeft dus een eigen betekenis. Het vertrekt vanuit een eigen katholiek mensbeeld en het creëert daarmee ook een heel specifieke pedagogische context.

Door dialoog voorop te stellen in de katholieke dialoogschool wordt aangegeven dat 'mijn bestaan' fundamenteel een 'in verhouding staan' is tot een werkelijkheid die groter is dan ikzelf. Die (theologische) invulling van dialoog maakt duidelijk dat ik niet de bron ben van mijn eigen bestaan, noch het doel ervan. Mijn bestaan is mij ten diepste gegeven en ook de zin ervan kan ik maar op het spoor komen en waarmaken door in relatie te staan tot een werkelijkheid die mij overtreft. Ik heb eerst ontvangen, voor ik kan geven. De ander is aan mij gegeven, nog voor ik voor hem gekozen heb. Het is die asymmetrie tussen luisteren en dan pas spreken, van ontvangen en dan pas geven die zich ook in de pedagogische relatie op school vertaalt.

Wederzijdse asymmetrische pedagogische relaties

In de katholieke dialoogschool zijn de pedagogische relaties altijd wederzijds asymmetrisch. Die asymmetrie in de dialoog werkt in verschillende richtingen: in de relatie van de leraren ten aanzien van de leerlingen - en omgekeerd; in de relatie van directies ten aanzien van personeel - en omgekeerd; in de relatie van het schoolpersoneel ten aanzien van de ouders - en omgekeerd. Leren in de katholieke dialoogschool gebeurt doorheen de dialogale relatie van spreken en luisteren naar elkaar. Die asymmetrische pedagogische relaties zijn dus geen klassieke machtsrelaties, maar wel (gezags)relaties van zorg voor de ander, voor zijn integriteit en voor zijn toekomst. Het zijn relaties die oproepen tot ►

verantwoordelijkheid voor de vrijheid van de ander, voor zijn welzijn en levensgeluk, voor de samenleving en de schepping waarin de toekomst vorm krijgt. 'Mijn mindere' is 'mijn meerdere'; de laatsten zullen de eersten zijn.

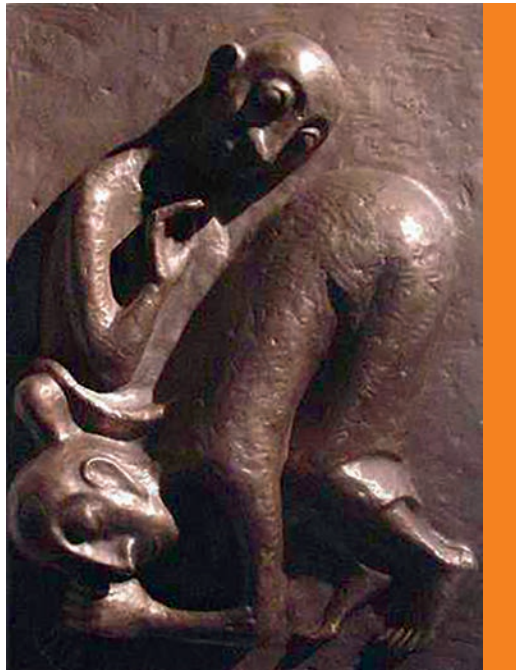
Het is die asymmetrische dynamiek die verwacht mag worden van de dialoog die zich op de katholieke school ontwikkelt. Dat betekent dat de katholieke dialoogschool - en dat is eigenlijk evident - niet alleen een theologisch, maar ten voeten uit een pedagogisch project is. Als dat in het verleden misschien te weinig beklemtoond werd, dan is het goed om dat vandaag duidelijk te verwoorden. Alles is levensbeschouwelijk gekwalificeerd en bij uitstek het pedagogische handelen in de katholieke school. Het onderwijsconcept van de katholieke dialoogschool is holistisch. Het betreft alle aspecten van het mens-zijn: het ontwikkelen van kennis en vaardigheden, maar ook persoonsvorming en levensbeschouwelijke competenties, relationele vorming en gemeenschapszin, burgerschap, morele vorming én de grote zinragen van het leven. Al die zaken hangen onderling samen.

Het geven van kwaliteitsvol onderwijs houdt daarmee automatisch ook het bevorderen van de levensbeschouwelijke identiteit in. Iedereen die bezig is met de kwalitatieve vorming van jongeren in de katholieke dialoogschool vormt tegelijkertijd de levensbeschouwelijke identiteit van die jongeren en die van de school. Het is in dat opzicht dan ook belangrijk om in te zetten op een grootschalig vormingsaanbod voor leraren en directies die mee bouwen aan de katholieke dialoogschool. Een vormingsaanbod dat inzet op christelijk-religieuze geletterdheid en pedagogische vaardigheden om, in dialoog met diversiteit, te werken aan hedendaags katholiek onderwijs van de hoogste kwaliteit.

Twee voorbeelden van asymmetrische pedagogische relaties

De katholieke dialoogschool is een sterk pedagogisch project dat oog heeft voor de totale persoonsvorming van de leerling. In de asymmetri-

sche pedagogische relatie staat de groei van de ander centraal. Ter illustratie sluit ik graag af met twee sprekende voorbeelden van sterke, asymmetrische pedagogische relaties zoals die in de katholieke dialoogschool nagestreefd worden.

Een eerste voorbeeld is 'De Voetwassing', een bronzen beeldje van de Duitse beeldende kunstenaar Toni Zenz, die in 2014 overleed. De beelden van Toni Zenz vragen tijd voor ze hun boodschap prijsgeven. Het merkwaardige beeld 'De Voetwassing' stelt een ontmoeting voor. "Links de 'leerling', rechts de 'meester', buigend voor de leerling alsof die belangrijker is dan Hijzelf. Geen mens buigt wellicht zo diep ... Daarvoor moet je op de toppen van je tenen staan. Gebogen is een mens het grootst, want de liefde is zonder maat. De meester toont de leerling 'Zijn liefde tot het uiterste' (Jo 13, 1). Hij streelt de voet, luistert met (letterlijk) 'grote oren' en opent heel voorzichtig het spleetje tussen de oogleden. Al dienend treedt hij in de voetsporen van de leerling. Hij beluistert zijn gang: 'Waar kom je vandaan? Waar wil je naartoe?' Maar de meester laat ook klinken: 'Nu ga je naar waar je wilt, maar er komt een tijd dat

men je zal omgorden en meevoeren naarwaar je niet wilt ...'. In een interview zei Zenz dat hij altijd twee figuren beeldhouwt. Mens ben je immers nooit alleen. "Elke mens is een vertrouwensdialoog gegund, twee-zaam, elkaar toe-genegen. De meester buigt zich naar wie de leerling ten diepste is. De leerling is aarzelend en vertrouwend, terughoudend en ontvangend, de meester toe-genegen. Twee personen: Ich und du. God werkt heel persoonlijk. Zo word je mens, dankzij de andere, de Andere."¹

Een tweede, verwant voorbeeld is dat van Paus Franciscus, die dit jaar op Witte Donderdag ritueel de voeten wuste van twaalf asielzoekers in het Reception Center for Asylum Seekers in Rome². Die traditionele ceremonie gaat terug op Jezus, die de voeten van zijn twaalf apostelen wuste ter voorbereiding van het Laatste Avondmaal. Onze paus is een 'recontextualiseerder' bij uitstek: hij wast niet langer de voeten van mannelijke kardinalen, zoals alle pausen voor hem, maar die van leken, zowel van mannen als vrouwen en zowel van christenen, moslims als niet-gelovigen. Het betreft bovendien mensen in de marge, mensen in nood, die door de samenleving al te vaak in de steek gelaten worden. In de afgelopen jaren wuste hij al de voeten van gehandicapten en gevangenen. Hij heeft daarvoor zelfs speciaal de officiële regels laten veranderen, die tot dan toe stipuleerden dat het priesters niet toegestaan was om de voeten van vrouwen te wassen.

Paus Franciscus geeft hier een eminent voorbeeld van een asymmetrische pedagogische relatie. De 'meester' wordt 'dienaar' en treedt radicaal binnen in het leven van mensen in de mar-

ge. We zijn hier getuige van de pedagogische incarnatie van het gebod tot onvoorwaardelijke liefde en zelfgave. Vervolgens riep hij de volkeren van de wereld op om hun hart te openen en aan iedereen een menselijk gelaat te tonen, met name aan mensen in nood.

Paus Franciscus ontving dit jaar de Karel de Groteprijs. Hij werd daarmee geëerd voor de uitzonderlijke manier waarop hij zich inzet voor vrede en Europese eenwording, alsook voor de verstandhouding onder de volkeren. In zijn toespraak bij de uitreiking van de prijs in Rome op 6 mei 2016 zei de paus: "Als er één woord is dat we moeten herhalen totdat het ons verveelt, dan is het dit: dialoog. (...) Die cultuur van dialoog, die in alle lesprogramma's als een rode draad opgenomen moet worden, zal jonge generaties helpen te leren om conflicten op een andere manier op te lossen dan we gewend zijn".³

Bouwen aan een katholieke dialoogschool

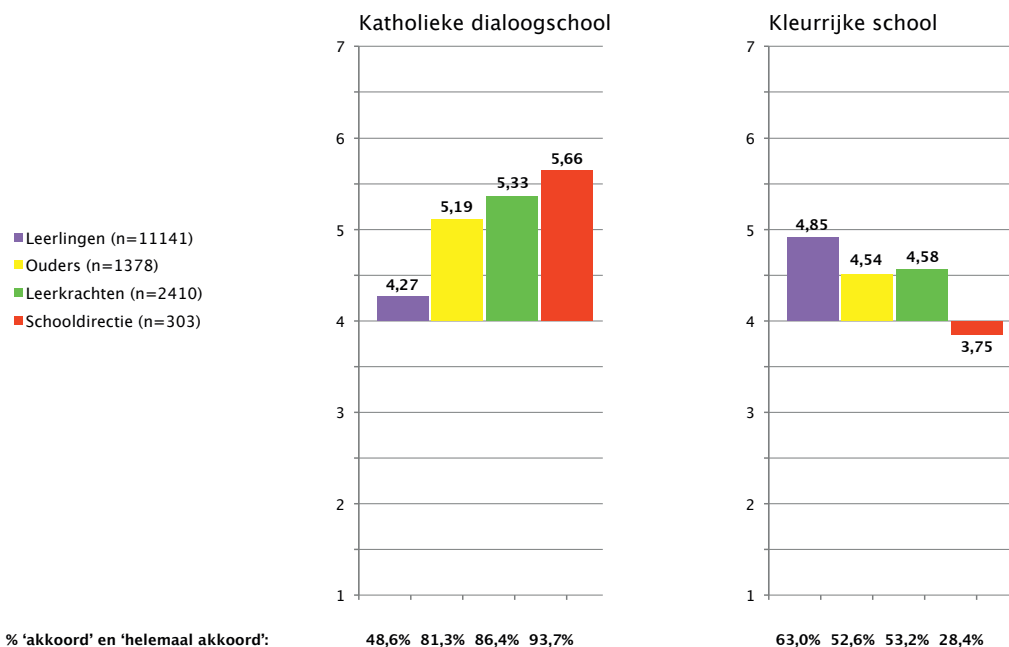
Als katholiek onderwijs kiezen voor en werken aan de katholieke dialoogschool houdt een aantal uitdagingen in. Als katholieke dialoogschool word je uitgedaagd om kleur te bekennen en expliciet voor de katholieke traditie te durven kiezen. Het vraagt om openlijk te durven uitkomen voor en te communiceren over je katholieke identiteit zonder dat de school zich terugtrekt op haar eigen (katholieke) schooleiland (monoloogschool). Als katholieke dialoogschool word je ook uitgedaagd om de brug te slaan naar de huidige samenleving en in dialoog te gaan met iedereen die daartoe bereid is.

Die dialoog is niet vrijblijvend. Het betreft geen pluralisme, gestoeld op levensbeschouwelijk relativisme (kleurrijke school). Een katholieke dialoogschool moet daar juist tegen ingaan. De katholieke dialoogschool weigert uit te gaan van officiële 'neutraliteit' (kleurloze school), die natuurlijk niet bestaat en makkelijk misbruikt wordt voor nauwelijks verborgen ideologische verlangens. De katholieke dialoogschool komt daarentegen net openlijk uit voor haar levensbeschouwelijke positie: dat is namelijk het christelijke ►

verhaal, een verhaal dat oriëntatie biedt en een richting aanwijst, dat een kader aanreikt, een visie op goed leven en samenleven die 'de moeite waard is' en gebaseerd op de menselijke ervaring

van vele generaties christenen. De katholieke dialoogschool wordt uitgedaagd om het christelijk geloof steeds opnieuw geloofwaardig te herhalen naar het huidige pluriforme schoolpubliek.

Steun voor de katholieke dialoogschool en de kleurrijke school

Onderzoek bij meer dan 23.000 respondenten uit ruim zeventig onderwijsinstellingen in Vlaanderen toont het draagvlak voor een katholiek dialogaal onderwijsproject⁴. Wanneer we de vraag stellen naar openheid en ontvankelijkheid voor diversiteit binnen een hedendaags, 'her-taald' katholiek onderwijsproject, dan wordt dat wel degelijk gesteund door een grote meerderheid van directeurs, leraren en ouders in het katholiek onderwijs. Ook de leerlingen zijn bereid om daarin mee te stappen, hoewel zij vooralsnog een meer afwachtende houding aannemen. Tegelijk tonen de cijfers ook duidelijk aan, evenwel, dat het katholieke project onder druk staat door een opkomende kleurrijke tendens in onze scholen. Een aantal leerlingen, leraren en ouders is in principe niet afkerig van de pluralistische kleurrijke school.

De voorkeur van de meerderheid blijft echter duidelijk uitgaan naar een school die een inhoudelijk voorkeursperspectief aanbiedt. Het is in het bijzonder de schoolleiding die daarin een voorttrekkersrol speelt. Het leren detecteren van het verschil tussen de benaderingen van de kleurrijke school en de katholieke dialoogschool en daar effectief en creatief op inspelen, zal in de komende jaren wellicht een van de grootste uitdagingen worden.

Samenwerkingsverband tussen Katholiek Onderwijs Vlaanderen en KU Leuven

Sinds een jaar bestaat er een samenwerkingsverband, een consortium, tussen Katholiek Onderwijs Vlaanderen en KU Leuven. Dienst Identiteit & kwaliteit werkt daarvoor samen met het Dialoog-

schoolprojectteam binnen de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen. Het is onze intentie om de komende jaren de krachten te blijven bundelen, onze samenwerking te integreren en te versterken ten dienste van het katholieke onderwijsnetwerk met het oog op de educatieve en persoonlijke vorming van alle leerlingen.

Binnen het consortium staat de leidinggevende, nascholer of begeleider vanuit de regio's en vanuit Brussel in voor concrete ondersteuning en begeleiding in het 'werkveld' en staat de KU Leuven in voor de wetenschappelijke expertise en het creëren van ondersteunende materialen, teksten, methodieken, werkinstrumenten en inspirerende voorbeelden, ontsloten op de website www.katholiekedialogschool.be. Die website wordt in de komende jaren een belangrijk werkinstrument voor alle scholen die de ambitie ontplooiën om te groeien als katholieke dialogschool.

De wisselwerking tussen Katholiek Onderwijs Vlaanderen en de KU Leuven is belangrijk en is gericht op wederzijdse versterking: de dienstverlening van Katholiek Onderwijs Vlaanderen kan, zowel onderwijskundig als levensbeschouwelijk, gegrond blijven in een wetenschappelijke basis en van daaruit gevoed worden, terwijl het fundamentele onderzoek aan de universiteit concreet en op grote schaal in de onderwijspraktijk vorm kan krijgen en daardoor maatschappelijke relevantie verwerft. Binnen het consortium wil de KU Leuven graag ten dienste staan van de katholieke scholen die tot de koepelorganisatie Katholiek Onderwijs Vlaanderen behoren.

Hoe kan de KU Leuven je versterken in het bouwen aan jouw katholieke dialogschool? Ons

onderzoeksteam heeft implementatieonderzoek gedaan en materialen, methodieken en instrumenten ontworpen, uitgetest en online beschikbaar gemaakt. We willen je dan ook graag uitnodigen om een beroep te doen op de KU Leuven en van dat aanbod gebruik te maken. Geef de KU Leuven bovendien feedback vanuit het werkveld; laat ons weten waaraan je nood hebt, wat werkt en niet zo goed werkt - en waarom, zodat wij het aanbod kunnen optimaliseren en uitbreiden met het oog op de concrete onderwijspraktijk.

Een sterk 'tegendraads' verhaal

Het religieuze perspectief van de katholieke dialogschool kan een unieke kwaliteit geven aan alles wat op school gebeurt. Inderdaad: alles wordt anders, wanneer we ons tot elkaar keren, geïnspireerd door een liefde die groter is dan wijzelf, wanneer de katholieke dialogschool, authentiek en metterdaad, pedagogisch en levensbeschouwelijk, uitgewerkt en gerealiseerd wordt.

Ik ben er zeker van dat we samen dat nieuwe project sterke vleugels kunnen geven. En ja, de katholieke dialogschool is, in een wereld vol monologen, een 'tegendraads' verhaal. Maar tegenwind zal onze vleugels sterker maken, vleugels om te dromen, om de uitdagingen van onze tijd aan te gaan en daarbij dienstbaar te zijn aan de samenleving van morgen. ◀◀

Didier Pollefeyt
Faculteit Theologie en Religiewetenschappen
KU Leuven
didier.pollefeyt@kuleuven.be

EINDNOTEN

1. VSKO, Folder bezinningsdagen; <http://ond.vsko.be/>
2. Bron foto: <https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/nieuws/paus-op-witte-donderdag-aanslag-brussel-was-een-oorlogsdaad> (toegang 07.07.2016).
3. <https://www.kuleuven.be/thomas/page/franciscus-kdg-prijs/>
4. <https://www.kuleuven.be/thomas/page/onderzoek-katholieke-identiteit-scholen/> en <https://www.kuleuven.be/thomas/page/onderzoek-katholieke-identiteit-directie/>